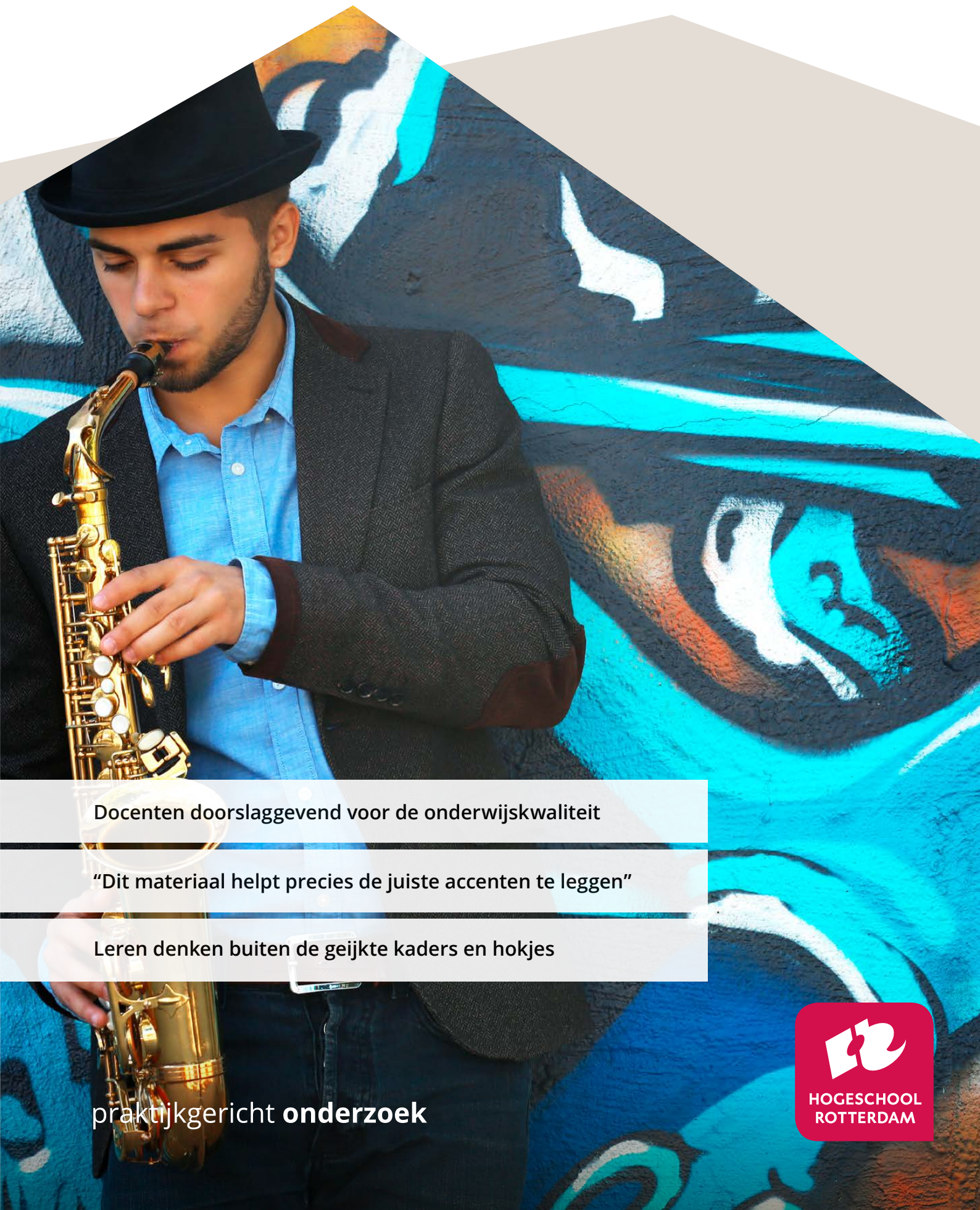

Hoogtepuntenmagazine 2016 Kenniscentrum Talentontwikkeling

Docenten doorslaggevend voor de onderwijskwaliteit

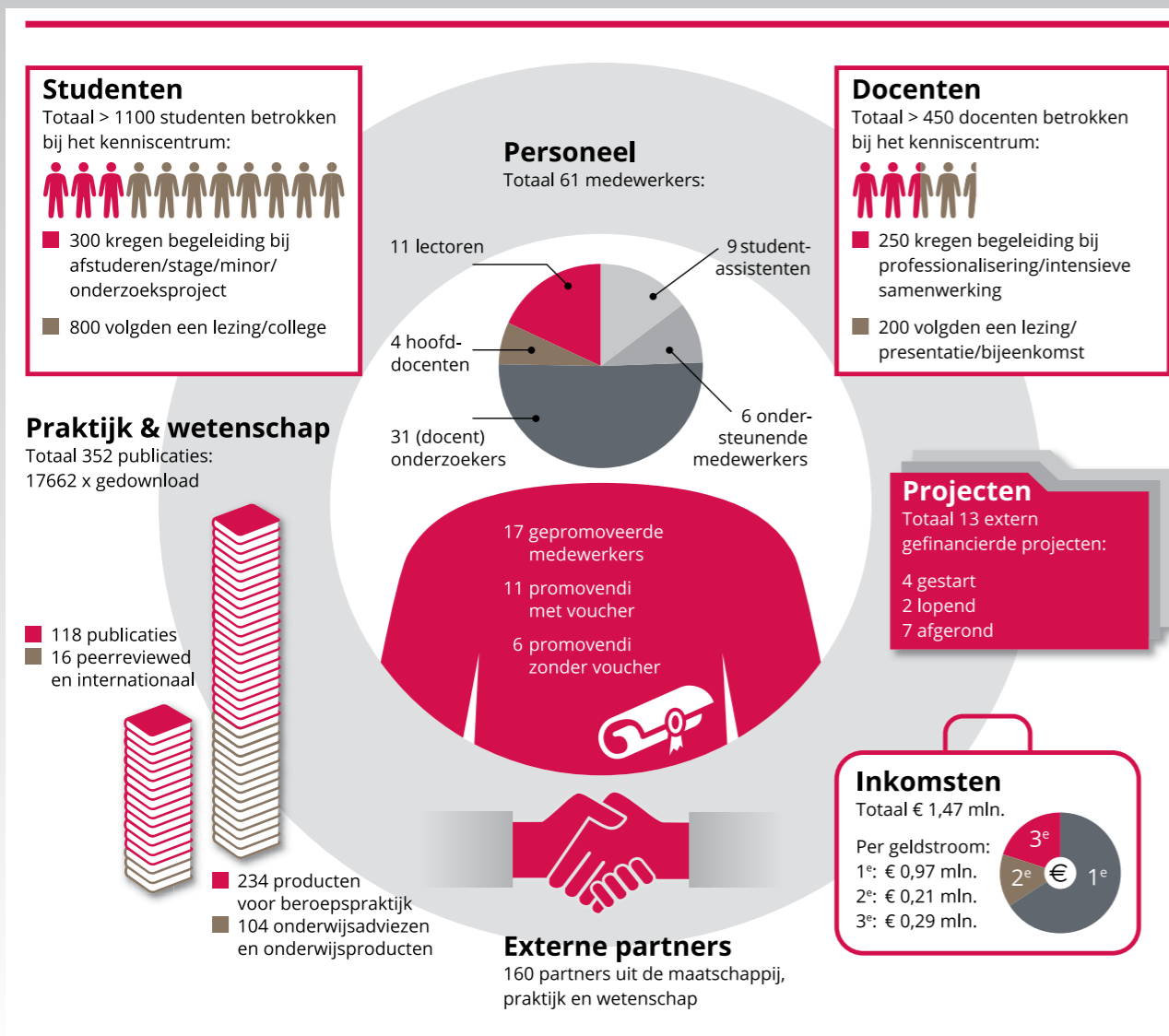
“Dit materiaal helpt precies de juiste accenten te leggen”

Leren denken buiten de geijkte kaders en hokjes

praktijkgericht **onderzoek**

HOGESCHOOL
ROTTERDAM

Dit magazine toont een aantal spraakmakende projecten en onderzoeken van [Kenniscentrum Talentontwikkeling](#) van [Hogeschool Rotterdam](#) in 2016. We onderzoeken hoe wijkteammedewerkers, stagebegeleiders op scholen, leerkrachten, mbo- en hbo-docenten, hulpverleners, arbeidsmarktbemiddelaars en andere vernieuwende beroepskrachten de talenten van jongeren ontdekken en stimuleren. Zij vragen ons om inzichten in de vorm van kennis, inspiratie en aandacht.

Deze en andere vragen bestuderen we graag! De antwoorden leveren kennis op voor het hoger onderwijs én de dagelijkse praktijk op scholen, welzijnzorgorganisaties en instellingen voor arbeidsmarktvoorzieningen. Samen met studenten en docenten van de sociale opleidingen en de lerarenopleidingen en beroepskrachten in het werkveld onderzoeken we goede praktijkvoorbeelden die nadere bestudering vergen.

Wij gaan graag met je in gesprek over de resultaten van ons werk en bouwen onze samenwerking met **jou** graag verder uit! Zodat we de impact van ons onderzoek verder kunnen vergroten.

Dr. Frans Spierings
Directeur Kenniscentrum Talentontwikkeling

Dr. Paul van der Aa

Inclusieve Arbeid, Kwetsbare Burgers

Dr. Ellen Klatter

Versterking Beroepsonderwijs
Studiesucces

Dr. Fleur Prinsen

Digitale Didactiek

Dr. Michiel de Ronde

Begeleidingskunde

Dr. Frans Spierings

Opgroeien in de Stad

Dr. Toby Witte

Maatschappelijke Zorg

Dr. Amos van Gelderen

Taal

Dr. Mariëtte Lusse

Ouders in Rotterdam Zuid

Drs. Tina Rahimy

Sociaal Werk in de Superdiverse Stad

Dr. Erik van Schooten

Taal

Dr. Mariëlle Theunissen

Samen Opleiden

Goede verbindingen onderwijs en onderzoek

We werken continu aan het leggen van goede verbindingen tussen onderwijs en onderzoek bij Hogeschool Rotterdam. Kenniscentrum Talentontwikkeling heeft een intensieve samenwerking met het [Instituut voor Sociale Opleidingen](#) (ISO) en het [Instituut voor Lerarenopleidingen](#) (IvL). We voelen de collectieve verantwoordelijkheid om bij te dragen aan de kwaliteit van de opleidingen die docenten verzorgen. Samen met hen doen we goed onderzoek, onderzoek dat impact heeft op kennisontwikkeling, de praktijk en het hoger onderwijs.

Competente beroepsbeoefenaars

Samen kiezen we actuele thema's en vraagstukken uit en helpen we prioriteiten te stellen in de kennisagenda van onze opleidingen. Actuele kennis over de snel veranderende werkelijkheid in de beroepen om ons heen is essentieel. We helpen docenten en studenten in gerichte projecten om de juiste dingen te leren en vaardigheden op te doen, zodat zij succesvol kunnen afstuderen en zich als competente beroepsbeoefenaars steeds verder kunnen bekwalen.

Samen leren

Bij de opleiding [Social Work](#) ontwikkelen we met docenten de studiethema's Superdiversiteit en Inclusie in het eerste jaar. In het derde jaar leren we samen met studenten, docenten en praktijkmensen binnen de nieuwe Leerwerk gemeenschappen. De [Onderzoek & Innovatieteams](#) bij het Cluster Talen bij IvL komen voort uit een eerdere samenwerking op het gebied van kalibreren van afstudeerwerken; een voorbeeld dat IvL overall gaat

doorvoeren. Ook werken we samen aan een leerlijn Academische schrijfvaardigheid. Ondertussen gaat het kalibreren gewoon door, bij de [Master Pedagogiek](#) en diverse lerarenopleidingen. Die werkwijze heeft zich ondertussen bewezen. Tot slot begeleiden we in 2016 (en in 2017 opnieuw) groepen studenten van de opleidingen SPH, MWD, Pedagogiek en de Master Pedagogiek bij hun afstuderen. Niet alleen als opdrachtgever, maar nu ook als onderzoeker-docent.

"In 2016 zijn twee Onderzoek & Innovatieteams in het Cluster Talen van IvL van start gegaan. In ieder team onderzoeken drie docenten onder begeleiding van een lector van het kenniscentrum hun eigen onderwijs. Hoewel de eerste cyclus nog moet worden afgerond, is nu al duidelijk dat samen je eigen primair proces onderzoeken energie geeft en nu al effecten heeft op het leren van onze studenten en docenten."

Marcel du Chatinier,
onderwijsmanager Cluster Talen
lerarenopleidingen Hogeschool Rotterdam

NIEUWE WERKPLAATS SOCIAAL DOMEIN ZUID-HOLLAND ZUID

Regionale samenwerking in sociaal domein

"De nieuwe [Werkplaats Sociaal Domein Zuid-Holland Zuid](#) ondersteunt sociale professionals in hun uitvoeringspraktijk", aldus betrokken lector [Toby Witte](#). "Daarbij gaat het de werkplaats uiteindelijk niet alleen om de kwaliteit van de zorg, maar vooral om de kwaliteit van leven van de inwoners in de regio. Welzijnzorginstellingen, gemeenten, onderwijs en inwonervertegenwoordigingen bundelen hun krachten in de werkgroepen van de werkplaats. Op deze manier kunnen professionals van én met elkaar leren."

ALLEDAAGSE PRAKTIJK LEIDEND IN WERKGROEPEN

"Bij de voorloper Wmo-werkplaats Rotterdam lag de nadruk meer op het doen van praktijkonderzoek. Dit jaar zijn we met die verworven kennis in werkgroepen aan de slag gegaan. Wijkteammedewerkers van zeven gemeenten en docenten van Hogeschool Rotterdam en Inholland buigen zich over het overkoepelende thema [integraal werken in de wijk](#)".

"De werkplaats is een goede manier om te reflecteren op de eigen werkpraktijk die verder reikt dan het eigen team of afdeling, want in alle hectiek van de vele veranderingen schiet reflectie er gemakkelijk bij in. Ik zou de werkplaats zeker aanraden aan andere collega's en collega-gemeenten."

Nicole van der Zande, Wijkteamleider integraal wijkteam Groot IJsselmonde

GEREEDSCHAPSKIST

Voor beter samen werken met ouders

Het lectoraat [Ouders in Rotterdam Zuid](#) vult een gereedheidskist met onderbouwde en beproefde werkwijzen om de samenwerking met ouders te versterken. Het materiaal (teksten en filmpjes) is bedoeld voor iedereen die met kinderen of jongeren (en dus ook met ouders) werkt. "Uit onderzoek blijkt dat betrokkenheid van ouders bijdraagt aan het welbevinden, de motivatie en het zelfvertrouwen van kinderen en via die weg aan een succesvolle ontwikkeling en schoolloopbaan. Wie kinderen wil helpen zich optimaal te ontwikkelen, doet er goed aan om met ouders samen te werken" vertelt lector Mariëtte Lusse.

ONDERBOUWD, GETOETST EN INSPIREREND MATERIAAL

Het materiaal wordt ontwikkeld met en getoetst door scholen en organisaties in Rotterdam Zuid en onderbouwd vanuit literatuur en onderzoek. Denk daarbij aan thema's als '[Het Kennismakingsgesprek](#)', '[Interactieve ouderavond](#)', of '[Omgaan met ouders en taal](#)'. Het gereedschap biedt inspiratie om de samenwerking met ouders tot een succes te maken, vooral ook waar de drempel tussen ouders en professionals hoog is.

"We nemen ouderbetrokkenheid erg serieus maar hebben weinig tijd om hieraan te werken. Dit materiaal helpt precies de juiste accenten te leggen."

Liset Dagelet, directeur Daltonschool de Klinker

Fundament

Gemeente Rotterdam financiert sinds 2014 drie initiatieven die kwetsbare, werkloze jongeren vanaf 18 jaar ondersteunen bij het vinden van werk of het teruggaan naar school. De gemeente vroeg het kenniscentrum hier onderzoek naar te doen, om hun beleid verder te kunnen ontwikkelen. [Het onderzoek](#) laat zien welke kenmerken van de pilot werkwijzen bijdragen aan de activering van kwetsbare jongeren. De aanpakken weten jongeren te activeren die zonder ondersteuning zeer waarschijnlijk (veel) minder goede resultaten hadden geboekt. Het eindrapport biedt beleid, praktijk en opleiding handvatten voor inrichting en uitvoering van effectieve activeringsprogramma's en (bij-)scholing. Voor 2017 staan workshops voor betrokkenen uit gemeenten en onderwijs op het programma.

Koplopers

Jongeren met psychische problemen vallen eerder uit in het onderwijs dan leeftijdsgenoten zonder psychische problemen. Zij komen moeilijker aan stageplekken en werk, en ervaren hindernissen om deel te nemen aan het dagelijkse leven. In [Koplopers](#) wordt onderzocht hoe de participatie van deze jongeren (15-25 jaar) te bevorderen is. Waarom verlaten deze jongeren voortijdig het onderwijs? Wat valt te leren van goede voorbeelden? Uniek is het jongerenteam van ervaringsdeskundigen dat samen met onderzoekers op zoek gaat naar antwoorden.

“Koplopers creëert een platform voor jongeren waarbij er echt geluisterd wordt naar de vragen en behoeften van de jongeren en hoe deze het best overgebracht kunnen worden naar de professionals.” Bibi van Assem, student

Subsidie voor vervolgttrajecten BOSS

De twee projecten Beter Opleiden in Samenhang en Synergie (BOSS) hebben vervolgsubsidie gekregen van OCW. De projecten zijn erop gericht om binnen drie jaar een opleidingsschool te worden. Het samenwerkingsverband [BOSS PO](#) gaat verder onder de naam Aspirant Opleidingsschool BOSS PO. [BOSS BVE](#), de samenwerking tussen de Lerarenopleiding van Hogeschool Rotterdam en de mbo's, krijgt de naam Opleidingsschool Mbo Rotterdam en Drechtsteden. Een ander voorbeeld van een spin-off van dit speerpunt van het kenniscentrum was de organisatie van de mini-conferentie 'Opleiden in de school 3.2' waar vertegenwoordigers van OCW, VO-raad, schoolbesturen, scholen en instituten voor lerarenopleidingen bij aanwezig waren.

Studerend Lezen

AANDACHT VOOR HET LEZEN VAN TEKSTEN IN ZAAKVAKONDERWIJS VERGROTEN

[Mariska Okkinga](#): “Er zijn interviews gehouden met lerarenopleiders van de zaakvakken om te inventariseren wat de problemen zijn en waar zij en hun studenten tegenaan lopen met betrekking tot studierend lezen.

Docenten signaleren dat er behoefte is aan ondersteuning bij het begrijpen van de lesstof en bij het relateren van de inhoud van de lesstof aan het leesdoel.

Studenten vinden het moeilijk om hun eigen begrip van de tekst te controleren ‘Begrijp ik nog wel wat er staat? Klopt mijn voorkennis dan wel?’. Bovendien vinden ze het lastig opdrachten te verbinden aan hun aanpak van de tekst. ‘Als het mijn leesdoel is om een bepaalde vraag over de tekst te beantwoorden, welke delen van de tekst zijn dan relevant daarvoor?’

Het komende semester staat in het teken van een ontwerponderzoek waarbij studenten bewuster en kritischer gaan lezen door samen te werken in groepjes. Ze worden bovendien ondersteund door hun docent, die voordoet hoe ze verschillende leesstrategieën in kunnen zetten tijdens het lezen. Lerarenopleiders in de vakken geschiedenis, maatschappijleer, economie en aardrijkskunde worden getraind en gecoacht in deze nieuwe manier van lesgeven.”

‘Teachers Make a Difference’

HET PEDAGOGISCH DENKEN VAN MBO-LERAREN

In het project [Pedagogical Empowerment](#) gaan onderzoekers in gesprek met docenten uit het mbo over hun pedagogiek. Wat is volgens de docenten de taak waarvoor ze staan en hoe kan gezien de schoolpopulatie die taak het beste ten uitvoer worden gebracht? De gesprekken worden vervolgens geanalyseerd.

De onderzoekers krijgen zo zicht op de belangrijkste thema's die volgens de docenten bij het uitvoeren van hun werk er toe doen.

“Hoofdthema is het *actorschap* van de leerling. De leraren zijn betrokken op hun leerlingen met het doel hen zo te activeren dat ze verantwoordelijke beroepsbeoefenaars worden. De pedagogische deugden die hier o.a. bij worden genoemd zijn *vertrouwen, geduld, de 'leerling serieus nemen' en vasthoudendheid*”, aldus [Wouter Pols](#). De gesprekken worden tot een artikel verwerkt en besproken met het team. Tot nu toe herkennen docenten daarin hun eigen pedagogische oriëntatie. Het artikel reikt daarmee niet alleen ‘vaktaal’, maar ook termen die ‘passen’ bij de pedagogische ervaringen van docenten. Op verzoek van scholen is een leergang ontwikkeld waarin docenten leren dit traject verder uit te dragen in hun school. *Deelnemende scholen: Da Vinci College, Noorderpoort College, ROC de Leijgraaf, Albeda College, Friesland College en Scalda.*

Kersverse lectoren Tina Rahimy en Fleur Prinsen in gesprek

[Tina Rahimy](#) is politiek filosoof en werd in september 2016 benoemd tot lector [Sociaal Werk in de Super-diverse Stad](#). Rahimy vertelt: "Steeds meer mensen zijn het beu om op basis van uiterlijk of achtergrond in een bepaald hokje terecht te komen. Ze zoeken naar andere manieren van verbinding, bijvoorbeeld op basis van gedeelde interesses." [Fleur Prinsen](#), onderwijspsycholoog en sinds oktober 2016 lector [Digitale Didactiek](#), vult aan: "ICT speelt daarbij een belangrijke rol. Kijk maar naar de sociale media, waar mensen uit allerlei landen en culturen met elkaar communiceren en verbonden zijn." Rahimy: "Ook in het onderwijs zie je dat er meer aandacht komt voor diversiteit. *Een studentenpopulatie, zeker hier in Rotterdam, is nu eenmaal heel divers en studenten leren ook nog allemaal op hun eigen manier.*"

Die diversiteit in combinatie met de digitalisering van onze samenleving, vraagt volgens Prinsen om nieuwe vormen van onderwijs. "Onderwijsinnovatie is dan ook een speerpunt van onze lectoraten. Zo ga ik *samen met docenten digitale leerarrangementen ontwikkelen die bij de belevingswereld van studenten passen* en daarnaast een goede voorbereiding zijn op hun professionele toekomst. Een voorbeeld van zo'n leerarrangement is een online discussieforum, in lijn

met alle internetfora waarop jongeren tegenwoordig actief zijn." Rahimy: "Studenten leren niet alleen op school, maar ook daarbuiten. Net als Fleur besteed ik veel aandacht aan dit informele leren. Ik laat studenten bijvoorbeeld in gesprek gaan over de waarden die thuis, op het werk of op straat bestaan. *Mijn doel is dat ze leren denken buiten de geijkte kaders en hokjes, die wij met z'n allen hebben gecreëerd.*" Prinsen: "Precies. Diversiteit is niet eng. Het is juist een kracht."

Lectoren Ellen Klatter en Mariëlle Theunissen over de rol van de docent

[Ellen Klatter](#) is onderwijskundige en sinds april 2016 lector [Studiesucces](#). Klatter: "De uitval onder onze studenten is behoorlijk groot. Als lector doe ik onderzoek naar de oorzaken daarvan en probeer ik te ontdekken hoe we die uitval kunnen verminderen." [Mariëlle Theunissen](#) is ook onderwijskundige en werd in mei 2016 benoemd tot lector [Samen Opleiden](#). Ze vertelt: "Net als Ellen probeer ik uitval tegen te gaan, maar dan onder leraren. Voor veel startende leraren blijkt de *kloof tussen theorie en praktijk namelijk te groot*. Deze kloof willen we verkleinen door *als lerarenopleiding intensief samen te werken met scholen* in het primair, voortgezet en mbo-onderwijs. Tijdens de opleiding, maar ook daarna. Bijvoorbeeld als het gaat om de begeleiding van startende docenten, hun doorlopende professionalisering en het loopbaanbeleid op scholen."

Volgens Klatter is het in ieders belang dat leraren goed worden opgeleid en voorbereid zijn op de praktijk. "Docenten zijn doorslaggevend voor de onderwijskwaliteit. En ook bij het studiesucces van leerlingen en studenten is hun rol groot. Zo is het bijvoorbeeld belangrijk dat een leraar zich kan verplaatsen in de studenten en de beroepspraktijk waarvoor hij ze opleidt. In mijn lectoraat ga ik het

verband tussen die *professionele identiteit van de docent* en het studiesucces verder onderzoeken." Theunissen: "Ook in de lerarenopleiding besteden we veel aandacht aan de professionele identiteit van docenten. Onze lectoraten liggen dus in elkaars verlengde en *we streven dezelfde doelen na: goed opgeleide docenten, binding met studenten en met de beroepspraktijk en verhoging van het studiesucces.*"

Positieve effecten bij differentiëren taalonderwijs Engels

PROMOTIEONDERZOEK

Het onderwijs Engels in de basisschool krijgt erg diverse vorm. In het voortgezet onderwijs wordt geen rekening gehouden met het zeer diverse niveau Engels van de leerlingen die uit het basisonderwijs instromen. Het differentiëren van het geboden taalonderwijs in de brugklas zou de aansluiting kunnen verbeteren. [Ton de Kraay](#) onderzocht hoe en in hoeverre het onderwijs Engels in het laatste jaar van het basisonderwijs en het eerste jaar in het voortgezet onderwijs van elkaar verschillen. In een experiment onderzocht hij het effect van gedifferentieerd taalonderwijs Engels in de brugklas. Uit zijn [proefschrift](#) blijkt dat de gedifferentieerde aanpak een positief effect heeft op zowel de houding ten opzichte van het onderwijs Engels, als de Engelse taalvaardigheid van de brugklasleerlingen.

'Ik ben ook een mens'

De vraag naar het mens-zijn van het kind houdt filosofen, pedagogen en opvoeders al eeuwen bezig. Is een kind al een mens of moet het er nog een worden? En wat betekent het antwoord op deze vraag voor wat we in de opvoeding en in het onderwijs aan het doen zijn? Onderzoeker en docent [Joop Berding](#) schreef er het boek 'Ik ben ook een mens' over. Het eerste exemplaar werd tijdens een mini-symposium gepresenteerd in Rotterdams Vakcollege de Hef. Het boek wordt inmiddels gebruikt in de minor Jeugd van de opleiding Social Work en werd in de media bestempeld als:

"De definitieve bevestiging van de heropleving van de onderwijspedagogiek in Nederland."

Studiesucces: het verhaal achter de cijfers

Hogeschool Rotterdam presenteerde de eerste uitkomsten van [onderzoeken naar studiesucces](#) en -uitval binnen de school. Vooral studenten met een mbo-achtergrond blijken de afgelopen jaren vaker uit te vallen op het hbo, terwijl het mbo vroeger juist fungeerde als 'emancipatiemotor' in de maatschappij. Onderzoekers [Marja Poulussen](#) en Winnie Roseval gingen in gesprek met (oud-)studenten om de verhalen te ontdekken achter de cijfers. In het essay '[Onze Studenten](#)' tonen zij het belang aan van vormen van binding die de student ervaart.

"De docent kan het duwtje geven waardoor de student toch een stage vindt bijvoorbeeld. Maar kan er ook voor zorgen dat een toch al onzekere student er mee stopt."

Openbare les

INCLUSIEF DENKEN, INTEGRATIEF HANDELEN

Lectoren [Paul van der Aa](#) en [Michiel de Ronde](#) gaven op 16 juni in gezamenlijkheid hun [openbare les](#). Praktijkvragen van Zadkine Startcollege vormden het uitgangspunt: Hoe geef je jongeren een succesvolle start? Hoe leren professionals om nog beter samen te werken voor jongeren?

"We moeten toe naar andere professionals, maar zullen ons ook een andere manier van leren en ontwikkelen eigen moeten maken, zowel de studenten als de beroepspraktijk. De kennis op sociaal gebied die het lectoraat Inclusieve Arbeid, Kwetsbare Burgers gaat ontwikkelen is nodig voor studenten om als basis tot zich te nemen. Met de kennis vanuit Lectoraat Begeleidingskunde kunnen we ook met ons team van professionals aan de slag."
Ineke Mulder, directeur Zadkine Startcollege

Ouders in de spotlight

EINDSYMPOSIUM AFSTUDEERKRING OUDERBETROKKENHEID

Samen met het [Instituut voor Sociale Opleidingen](#) en [Expertisecentrum Maatschappelijk Innovatie](#) (EMI) organiseerde het kenniscentrum een [symposium](#) met als thema ouderbetrokkenheid. De bijeenkomst vormde de afsluiting van de gelijknamige afstudeerkring, waar onderzoekers van het lectoraat [Ouders in Rotterdam Zuid](#) studenten input boden voor hun onderzoek. Het symposium trok een zaal vol studenten, docenten en professionals uit het onderwijs en het sociale domein. Bachelor- en masterafstudeerders presenteerden samen met lectoraatsonderzoekers hun inzichten.

"Dit is een perfect voorbeeld van hoe je onderzoek van studenten, docenten en lectoren aan elkaar kunt verbinden."

Jeroen Oversier, directeur Instituut voor Sociale Opleidingen

Koersen op kennis

Het kenniscentrum was medeorganisator van de Onderwijs Research Dagen in Rotterdam. Het thema van het evenement was '[Koersen op kennis](#)' met daarbij speciale aandacht voor diversiteit en een goede samenwerking tussen verschillende partijen binnen en rondom het onderwijs. Tijdens de [conferentie](#) in de havenstad presenteerden onderzoekers van het kenniscentrum hun werk en gingen zij samen met leraren en docenten in gesprek.

"Ik vind het mooi om op deze manier te laten zien dat onderwijs en onderwijsonderzoek voor de gemeente Rotterdam van ongelofelijk groot belang zijn. Nergens is de opdracht voor het onderwijs zo allemachtig groot als in Rotterdam."

Hugo de Jonge, wethouder Onderwijs Jeugd en Zorg, gemeente Rotterdam

"Tijdens de minor+ word je enorm uitgedaagd, de lat ligt hoog. Je moet zelf op zoek gaan naar en je voortgang verantwoorden aan diverse relevante wijkpartners, maar je kunt echt iets betekenen voor de wijk en Rotterdam."
Chantal Pinas, student

"De deskundigheid vanuit de Pabo en Kenniscentrum Talentontwikkeling, gecombineerd met de deskundigheid vanuit de dagelijkse onderwijspraktijk, leiden in onze visie tot een kwalitatief goede samenwerking en verbeteringsslag gericht op toekomstbestendig onderwijs."
Pieter Roelofs, staffunctionaris Stichting Wijzer

"Voor ons inhoudelijke onderwijsprogramma maken wij met regelmaat gebruik van onderzoek, (les)materiaal, kennis, en inzichten die zijn ontwikkeld in projecten van het kenniscentrum."
Carla Melchior, coördinator W&S opleiding Social Work

"Ik zie de Werkplaats als de 'Agora van het Sociale Domein'. Een vernieuwende manier van werken. De toegevoegde waarde zit in co-creatie, duurzaam bijdragen en faciliteren van die sociale professionals en ambtenaren richting geven aan de transformatie. Het gaat om 'integraal 'meesterschap', breder leren kijken en handelen en aansluiting krijgen en houden bij de leefwereld en ervaringen van bewoners."
Johan Stan, beleidsambtenaar gemeente Rotterdam

Contactgegevens

BEZOEKADRES

Museumpark 40
3015 CX Rotterdam

POSTADRES

Postbus 25035
3001 HA Rotterdam

T (010) 794 7011

E kenniscentrumtalentontwikkeling@hr.nl

W hr.nl/talentontwikkeling

T [@kenniscentrumTO](https://twitter.com/kenniscentrumTO)

Het secretariaat is bereikbaar op werkdagen van 09:00 tot 17:00 uur.

Colofon

Kenniscentrum Talentontwikkeling, Hogeschool Rotterdam 2017

Tekst: Kenniscentrum Talentontwikkeling, Annelies Peters (Het Nederlands Tekstbureau)

Beeld: Hans Tak, Sonny Tiwow, Shutterstock

Vormgeving: JARGO Design, Hogeschool Rotterdam

overtref jezelf

